

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dergisi
The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Bir Tarih Türü Olarak Biyografi
-Stefan Zweig Örneği-

Biography as a Type of History
-Stefan Zweig Example-

Yazar / Author
Şaban ÖZ

Prof. Dr., KSÜ İlahiyat Fakültesi Siyer-i Nebi ve İslam Tarihi
Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş / TÜRKİYE
sabanoz@ksu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-3598-847X>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi /Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 09/01/2021

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 01/06/2021

Makale Yayın Tarihi: 30/06/2021

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Haziran/ June

Yıl/Year: 19 **Sayı/Issue:** 37 **Sayfa /Page:** 1-36

Atıf/Citation: Öz, Şaban. "Bir Tarih Türü Olarak Biyografi -Stefan Zweig Örneği-". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (Haziran 2021), 1-36.

<https://doi.org/10.35209/ksuifd.857019>

• *Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.*

Bir Tarih Türü Olarak Biyografi

-Stefan Zweig Örneği-

Öz

Batı'da tarihçiler arasında biyografinin Tarih türü olup olmadığı konusunda yoğun tartışmalar halen devam etmektedir. Biyografinin Tarih'e değil Edebiyat'a ait bir yazım türü olduğunu savunanların en temel hareket noktası biyografilerdeki övgü ve yergilerin mevcudiyetidir. Bazıları ise "şahısların tarihi olmaz" gerekçesiyle biyografilerin Tarih türü olmadıklarını ileri sürmüşlerdir. İslam tarihçiliğinde ise böyle bir tartışma vuku bulmuş değildir. Zira en başından beri biyografi çalışmaları Tarih'in bir alt dalı ve hatta bizatihi Tarih'in kendisi olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmamızda uzun süredir tarihçiler arasında tartışma konusu olan biyografinin, Tarih'in bir alanı olup olmadığı, tarihle ilgisi, tarih yazımındaki yeri gibi meseleleri Stefan Zweig'in kaleme aldığı biyografiler özelinde ele alacağız. Zweig'in daha çok tarihî şahsiyetleri ele aldığı biyografiler çerçevesinde Tarih algısı, yorumu, nakli gibi konular üzerinde duracağız. Böylece biyografi yazıcılığının Tarih türü olup olmadığı yolundaki tarihçiler arasında süregelen tartışmanın sahada ne derece karşılığı olduğu veya biyografinin hangi kategoride değerlendirilmesi gerektiği hususunda ciddi bir fikir edinmek mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Biyografi, Stefan Zweig, Tarih Yazıcılığı, Otobiyografi.

Biography as a Type of History

-Stefan Zweig Example-

Abstract

Intense discussions continue among Western historians about whether biography is a type of history. The main point of departure for those who argue that biography is a type of writing that belongs to literature, not history, is the presence of praise and satire in biographies. Some others argued that the biographies are not types of history on the grounds that "individuals have no history".

Some others assert the biographies are not types of history on the grounds that “individuals have no history”. In Islamic historiography, however, such a debate has not taken place. Because, from the very beginning, biographical studies have been considered as a sub-branch of history and even history itself. In this study, we will deal with the issues such as whether biography is a field of history, its relation to history, its place in historiography, which has been the subject of debate among historians for a long time, specific to biographies written by Stefan Zweig. We will focus on issues such as the perception of history, its interpretation and its transfer within the framework of biographies where Zweig deals mostly with historical figures. Thus, it will be possible to gain a serious idea about the extent to which the debate among historians on whether biography writing is a type of history corresponds in practice or in which category the biography should be evaluated.

Keywords: History, biography, Stefan Zweig, historiography, autobiography.

1. Tür Olarak Biyografi

Öncelikle İslam tarih yazıcılığı ile Batı tarih yazıcılığının biyografiye bakışlarının birbirinden farklı olduğunu ifade etmeliyiz. Zira İslam tarih literatüründe biyografiler (rical, terceme ve sîret) Tarih'in bir bölümü olarak kabul edilmişler, hatta Tarih olarak isimlendirilmişlerdir. Nitekim Süfyân es-Sevrî (161/777), “*Râviler yalanı kullanmaya başlayınca, biz de onlar için Tarih'i kullandık.*”¹ diyerek, râvi biyografilerinin önemini vurgulamıştır. Hakeza ricâl, tabakât, terceme ve sîret şeklinde farklı isimlendirmelere sahip olan biyografi eserleri Siyer, Tarih ve Hadis gibi ilimlerle iştigal eden ilmî çevreler tarafından telif edilmişlerdir. Dolayısıyla biyografinin Tarih'in mi yoksa Edebiyat'ın mı bir alt başlığı olduğu tartışması esas olarak Batılı tarih yazımına ait bir problemdir.

¹ Muhammed b. Abdirrahman es-Sehâvî, *el-İlân bi't-tevbîh li-men zemme't-râih*, thk., tlk. Frans Rosenthal (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 21-22.

Batı’da, biyografinin Tarih ilmine ait bir tür olup olmadığı konusunda ise görüşleri, biyografinin Tarih türü olmadığını savunanlar, biyografinin Tarih türü olduğunu savunanlar ve biyografinin hem Edebiyat hem de Tarih türü olduğunu savunanlar olmak üzere üç kısma ayırmamız mümkündür.

Biyografinin Tarih türü olmadığı konusunda en net tavrın Collingwood tarafından sergilendiğini görmekteyiz. “Yaşamöyküsü tarih değildir, çünkü kullandığı yöntemler ve peşinde olduğu şeyler farklıdır.”² diyen Collingwood tezini esasen kendisinin tarih kabulüne dayandırmaktadır:

“Düşünmeden başka hiçbir şeyin tarihi olmaz. O zaman, örneğin bir biyografi, ne kadar çok tarih içerirse içersin, tarihsel olmamakla kalmayıp tarihe ters düşen ilkeler üzerine kurulmuştur. Sınırları biyolojik olaylardır, bir insan organizmanın doğumu ve ölümüdür: Çatısı bir düşünce çatısı değil, doğal süreç çatısıdır...”³

Başka bir çalışmasında ise bu kez biyografileri kaynak ve kullandığı materyal itibariyle ele alarak Tarih türü olamayacaklarını dile getirir:

“Tarihçinin hedefi eylemlerde dışa vurulmuş düşüncenin izini sürmektir... Oysa yaşamöyküsü yazarı konusuna, hangi türden olursa olsun, hiçbir tarihsel araştırmanın konusuna ait olmayan birçok şey dâhil eder.”⁴

“Yaşamöyküsü yazarının malzemelerini seçimi, her ne kadar başka mülahazalarla kontrol edilebilirse (edilmesi gerekiyorsa) de öncelikle benim dedikodu-değeri diyeceğim şeyle belirlenir...”⁵

² R. G. Collingwood, *Tarihin İlkeleri*, çev. A. Hamdi Aydoğan (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2005), 160.

³ R. G. Collingwood, *Tarih Tasarımı*, çev. Kurtuluş Dinçer (Ankara: Gündoğan Yay., 1996), 352.

⁴ Collingwood, *Tarihin İlkeleri*, 153.

⁵ Collingwood, *Tarihin İlkeleri*, 154.

Amaç ve yöntem itibariyle de biyografinin Tarih türü kabul edilemeyeceği görüşündeki Collingwood,⁶ en nihayetinde düşüncenin tarihi olması gerektiği ve burada insanın hiçbir rolü olmadığı görüşüne bağlı kalarak biyografinin edebî bir tür olduğunu, Tarih türü olarak kabulünün ancak okuyucunun bir “yanılsaması”ndan⁷ ibaret olduğunu ileri sürer. Collingwood’un burada görmezden geldiği husus, düşüncenin hayvanlara veya cansız cisimlere değil duyan, düşünen, düşündüğünü ifade eden ve bir hayata sahip olan insana ait olduğudur. İnsanın fikirlerinde çevresinden, tarihinden, dininden etkilenmiş olması, bu durumu değiştirmez. Düşünceler mantar gibi uygun toprağı bulunca ortaya çıkmazlar, onların sahipleri, düşmanları, savunucuları vardır. Bir söz ancak bunlarla gerçek anlamda “düşünce” kimliğine kavuşur. Bu yüzden de “düşüncenin tarihi olur insanın olmaz” çıkarımının hatalı bir önerme neticesi olduğu kanaatindeyiz. Bununla beraber Collingwood’un kaynak, amaç ve yöntem olarak biyografilerin Tarih türü olamayacağı görüşünde haklılık payının olduğunu da teslim etmek durumundayız.

Bazı tarihçilerin biyografileri Tarih türü kabul etmeme sebebi ise Batı ilim geleneğindeki gibi Tarih’i zaten Edebiyat’ın içerisinde değerlendirmeleridir.⁸ Bu yaklaşımın sonucu olarak da “tarihte insanın rolü” farklı açılardan ele alınmış, tarih anlatımında ona yer verilip verilmemesi veya verilecekse ne kadar verileceği tartışması gündeme gelmiştir.⁹ “Tarihin büyük adamların biyografisi” olduğu yolundaki talihsiz iddiadan Carlyle sorumludur.”¹⁰ diyen Edward Carr, tartışmaya tam bu noktadan dâhil olur ve tarihin büyük adamların tarihi olduğu iddiasına itiraz eder. Ancak tarihçinin in-

⁶ Bk. Collingwood, *Tarihin İlkeleri*, 156, 158.

⁷ Collingwood, *Tarihin İlkeleri*, 157.

⁸ Bk. Richard J. Evans, *Tarihin Savunusu*, çev. Uygur Kocabaşoğlu (Ankara: İmge Kitabevi, 1999), 247; Georg G. Iggers, *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı*, çev. G. Çağalı Güven (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2003), 9.

⁹ Bk. Iggers, *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı*, 3.

¹⁰ Edward Hallett Carr, *Tarih Nedir*, çev. Misket Gizem Gürtürk (İstanbul: İletişim Yay., 1994), 60.

san unsurunu yok sayamayacağını ifade eden Carr'ın¹¹ daha uzlaşmacı bir yaklaşıma sahip olduğunu söyleyebiliriz:

“Fakat benim amacım, büyük adamların büyüklüğünü söndürmek değildir: “Büyük adamların hemen hepsi kötü adamlardır” tezinin altını imzalamayı da istemem. Engelleme-yi umduğum görüş, büyük adamları tarihin dışına koyan ve onları büyüklüklerinden ötürü tarihe kendilerini kabul ettiren, tarihin “gerçek sürekliliğini kesmek üzere bilinmezliklerden mucizeli bir biçimde, kutudaki yaylı palyaço gibi çıkıveren” kişiler olarak gören anlayıştır.”¹²

Batı'daki biyografi yazıcılığının tarihsel sürecini amaç bakımından didaktikliğine vurgu ile ele alıp¹³ biyografi yazarının kapasitesine odaklanarak “tarihsel biyografi yazmak, büyük bir projedir.”¹⁴ diyen John Tosh ise hâdiseyi tarihte nesnellik çerçevesinde değerlendiren biyografide nesnelligi sağlamanın zorluğuna işaret eder.¹⁵ Amaç ve yöntem olarak biyografi yazımının sorunlarına temas etmesine karşın Tosh, biyografiyi Tarih türü kabul etmeyenleri ve görüşlerini eleştirerek biyografilerin tarih yazımında önemini teslim eder:

“Dünyanın en iyi niyetli insanı da olsak, biyografinin hemen hemen her zaman bir dereceye kadar tahrifat içerdiğini reddetmek güçtür, ama onu tümüyle bir kenara bırakmamak için de sağlam gerekçeler mevcuttur... Biyografiyi kötüleyenlerin zaman zaman unuttuğu üçüncüsü de, birincil kaynakların eleştirel biçimde kullanılabilmesi için sistemli bir biyografi araştırmaya gerek olmasıdır. Bu kaynakları ortaya koyanların yazdıkları, ancak bu kişilerin geçmişleri, birikimleri ve gündelik yaşam koşulları davrandığında bir dereceye kadar yorumlanabilir olmaktadır... Bütün bunlar anlaşıldık-

¹¹ Carr, *Tarih Nedir*, 60-61.

¹² Carr, *Tarih Nedir*, 65.

¹³ Bk. John Tosh, *Tarihin Peşinde*, çev. Özden Arıkan (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1997), 80-81.

¹⁴ Tosh, *Tarihin Peşinde*, 81.

¹⁵ Tosh, *Tarihin Peşinde*, 81-82.

tan sonra da biyografinin tarihle bağlantısı açıktır. Bir bireyin eylemleri, ancak onun duygusal yapısı, mizacı ve önyargıları ışığında eksiksiz anlaşılabilir... Bu açıdan bakıldığında, geçmişteki önemli bireylerin kişisel gelişimi, tarih araştırmasında başlı başına geçerli bir konudur.”¹⁶

Biyografileri “tarihsel çalışma türü”¹⁷ olarak değerlendirip onları “gelecek için önemli ve yeni bir tarihsel kaynak”¹⁸ şeklinde tanımlayan tarihçilerle beraber biyografiyi tartışmasız bir Tarih türü olarak kabul eden tarihçiler de vardır.¹⁹ Biyografilerin Tarih türü olduğu konusunda şüphesi olmayan Halkın, yine de başlangıçtaki biyografilerle modern zamanların biyografilerini başka bir ifadeyle tarihî biyografiler ile edebî biyografileri birbirinden ayırmayı tercih etmektedir:

“Biyografinin tarihi, onun kâidelerini ve sınırlarını anlamaya yardım eder. Onun ilk görünümü methiyedir: Sezarların ve bilgelerin hayatı, kerâmet-sâhiplerinin menâkıb-nâmeleri. Sonra, şüphesiz panzehir olarak hicviye gelmektedir. Bu hikâyelerde tarih tenkidi çok az yer tutmaktadır: Methiye bir tarih değildir; bir hicviye de öyle! En eski biyografiler, bilgi edinmenin çilelerini bilmezler. Onlar muhayyilenin zevklerini ve “şahsiyet kültü”nün mübalağalarını tercih ederler.”²⁰

Burada son olarak biyografi ile Tarih arasındaki ilişki konusunda son derece değerli bir çalışma kaleme almış Barbara Caine’in biyografi ile tarih yazımında gelinen noktayı özetleyen ifadelerine yer vermemiz gerekmektedir:

“Tarihçilerin nasıl biyografi yazmak gerektiği üzerinde

¹⁶ Tosh, *Tarihin Peşinde*, 82-83.

¹⁷ Paul Thompson, *Geçmişin Sesi Sözlü Tarih*, çev. Şehnaz Layıkel (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1999), 29.

¹⁸ Thompson, *Geçmişin Sesi Sözlü Tarih*, 74.

¹⁹ Bk. Léone E. Halkın, *Tarih Tenkidinin Unsurları*, çev. B. Yediyıldız (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1989), 55.

²⁰ Halkın, *Tarih Tenkidinin Unsurları*, 56.

sıklıkla düşünmeye başlaması daha yeni yeni gerçekleşmektedir ve bu soru üzerine yazdıkları aslında hâlâ çok sınırlıdır. Tarihsel tartışmanın bu kıtlığı, genel edebi çalışma alanında çoktan bariz biçimde görülmekte olan yoğun biyografi yazma analizi ve biyografi üzerine düşünme miktarı ile taban tabana zıttır. Bu edebi çalışmaların çoğu, biyografi yazarlarının kendi otoritelerini nasıl kurdukları, öznelerinin karakterini nasıl yorumladıkları ve bilgi kaynaklarını oluşturan, yayımlanmış ve yayımlanmamış malzemeleri nasıl okuyup, analiz ettikleri hakkında ortaya sorular koymasına sebebiyle, bana tarihçiler açısından çok değerli görünmektedir.”²¹

Başta da ifade ettiğimiz üzere bu tartışma Doğu’ya ait bir tartışma değildir. Bugün dahi ülkemizde biyografi yazarlarının neredeyse tamamı tarihçilerdir ve edebiyatçılar, biyografilerle ancak roman kimliğine büründüğü zaman ilgilenmektedirler. Batı’daki bu tartışmanın akademik (profesyonel) tarihçiliği ne kadar etkilediğini kestirebilmek oldukça zordur. Zira Tarih’in alanı değil diye hiçbir tarihçi biyografi yazmaktan geri durmamıştır. Aynı şekilde tarihin ilim değil edebiyat olduğu veya sadece düşüncenin tarihi olur kabulünden hareketle biyografinin tarih türü olmayacağı gibi görüşleri, sahada karşılığı olmayan tartışmalar olarak değerlendirdiğimizi de ifade etmeliyiz. Burada gözden kaçırmamız gereken nokta, biyografinin zaafı olarak belirtilen (kaynak, nesnellik, amaç gibi) hususların aslında bütün Tarih türleri (devletler, dinler, mezhepler) için de geçerli olduğudur. Nasıl ki, bu yazın türlerinin tarih olmadığı savunulamayacaksa, biyografilerin de Tarih’e ait olamayacaklarını iddia etmek şahsî kabulleri tarih yazımına dayatmak anlamına gelmektedir.

Biyografi-Tarih ilişkisinde sahadaki durumun tespitinde Stefan Zweig’in son derece iyi bir örnek olduğu kanaatindeyiz. Çünkü

²¹ Barbara Caine, *Biyografi ve Tarih*, çev. Müge Sözen (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları 2019), 164-165.

burada ölçü bir tarihçinin yazdığı biyografilerden çok, bir edebiyatçının yazdığı biyografiler olacaktır. Dipnotların olduğu; bilgilerin, vesikalarla, belgelerle, kitaplarla refere edildiği tarihî bir biyografi yerine, edebî biyografileri tarih açısından konumlandırmak, biyografi-Tarih ilişkisinin sahadaki karşılığını ortaya koymak bakımından tartışmaya katkı sağlayacaktır. Zira Zweig, tarihî biyografiler değil, edebî biyografiler kaleme almıştır.²² Bununla beraber çalışmamızda Zweig'ın kaleme aldığı biyografilerdeki anlatım usulü, planlaması veya duygularıyla değil, tarihî metin olarak biyografiye bağlı tespit ve yorumlarıyla ilgilendiğimizi de belirtmeliyiz.

2. Stefan Zweig

İyi bir edebiyatçı olan Zweig, bu yeteneğini biyografi anlatımında kullanmış, edebî başarısını biyografi yazımında sürdürmüş, *Dünün Dünyası* isimli kitabında kendi hayat hikâyesini ele alarak otobiyografi de yazmıştır. Ancak bu çalışma, bilindik otobiyografi formatından çok, diğer biyografi eserlerine benzemektedir. Çok sayıda eser veren Stefan Zweig, şiirler, sanat ve kültür yazıları, meslektaşlarının yazdığı yapıtlara önsözler, çeviriler, öyküler, biri bitmiş, ikisi tamamlanmamış üç roman, novellalar, biyografiler, monografiler, denemeler, tiyatro oyunları, söylenceler ve bir de libretto ile birlikte sayısı 20.000 ile 30.000'i bulan mektubu olduğu belirtilmiştir.²³

20 Ekim 1881'de Viyana'da dünyaya gelen Stefan Zweig'ın yazı ile tanışması oldukça erken olmuştur. Daha lise yıllarındayken şiir ve öykü yazar Zweig'ın bu dönemde çeşitli gazete ve dergilerde 300 ile 400 kadar şiiri yayımlanır. Dildeki ifade olanaklarını gelişt-

²² "Zweig'in yazdığı edebi biyografiler Ranke'nin dediği gibi bilimsel-tarihsel betimlemeler değildir, büyük insanlardan ve büyük olaylardan ve tarihin acımasız mantığından yola çıkarak değil de, özel bir psikolojiden yola çıkarak aydınlatıldığı bu karışık edebi tür, yazar açık olarak reddetmemesine rağmen, onlar biyografik roman türüne dâhildir." Gülperi Sert, "Stefan Zweig'in Hayatı ve Eserleri", *Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar*, mlf. Stefan Zweig, çev. Gülperi Sert (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2019), xix.

²³ Sert, "Stefan Zweig'in Hayatı ve Eserleri", xiii.

tirmek ve ustalaşmak için çeviriye başlar.²⁴ Zweig, karakter olarak babasından etkilendiğini ifade etmektedir.²⁵ Güçlü bir Yahudi ailesine mensup olan²⁶ Zweig, Yahudi kimliğinin üzerindeki tesirini zımnen de olsa itiraf etmektedir.²⁷

Resmi eğitimi konusunda oldukça olumsuz bir tavır sergileyen Zweig'ın eleştirdiği eğitim sisteminin, üzerinden bir buçuk asır geçmesine rağmen bir benzerinin hal-i hazırda ülkemizde sürdürülüyor olması, söz konusu eleştirileri kaydetmemizi zorunlu kılmaktadır:

“Eski pedagojinin bize dayattığı, yaşam için değil de bu öğrenme uğruna öğrenme körleşmiş, ruhsuz bir öğrenmeydi...”²⁸

“Esas misyonları bizi ileriye götürmek değil de geride tutmak, bize şekil vermek değil de mümkün olduğu ölçüde direnç göstermeden var olan yapıya uyarlamak, enerjimizi yükseltmek değil de tam tersi onu bastırıp yok etmekte sanki.”²⁹

“Kaslarını çalıştırmadın diyelim, bu ihmali sonraları telafi edebilirsin ama düşünsel gelişme ve ruhunu yakalayan kavrayıcı güç ancak biçimlenmenin gerçekleştiği o belirleyici yıllarda mümkündür. Ruhunu erken yaşta sere serpe açan kişi sonradan tüm dünyayı kucaklayabilir.”³⁰

Bu eleştirilerine bağlı olarak resmi eğitime soğuk yaklaştığını, çekinmeden ifade etmektedir:

²⁴ Sert, “Stefan Zweig’in Hayatı ve Eserleri”, xiv-xv. Tavsiye üzerine başladığı çeviri yapmayı kendisi de tavsiye etmektedir: “Bugün yönünü kestirmekte zorlanan genç bir yazara tavsiyede bulunacak olsam, önce büyükçe bir eserin oyuncusu ya da çevirmeni olun derim.” Stefan Zweig, *Dünün Dünyası: Bir Avrupalı'nın Anıları*, çev. Gülçin Wilhelm (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020), 131. Ayrıca bk. Zweig, *Dünün Dünyası*, 126.

²⁵ Zweig, *Dünün Dünyası*, 31-32.

²⁶ Zweig, *Dünün Dünyası*, 32.

²⁷ Bk. Zweig, *Dünün Dünyası*, 33.

²⁸ Zweig, *Dünün Dünyası*, 50.

²⁹ Zweig, *Dünün Dünyası*, 55.

³⁰ Zweig, *Dünün Dünyası*, 75.

“Emerson’a ait, iyi kitapların en iyi üniversitenin yerini tuttuğu görüşü gözümde hiçbir zaman geçerliliğini yitirmediği gibi bugün hâlâ üniversite ve lise diploması olmadan da son derece iyi bir felsefeci, tarihçi, dilbilimci, hukukçu ya da her ne ise olunabileceğine inanırım.”³¹

Kendisini daha çok dışarıdan yetiştirmeye çalışan Zweig çok erken yaşta tanınmıştır. Daha on dokuz yaşındayken ulaştığı konum ve siyasî tercihi oldukça dikkat çekicidir:

“On dokuz yaşındaydım ve bir günden bir güne kalburüstü bir konuma yükselmişim... Theodor Herzl gibi önemli birinin herkesin gözü önünde çok önemli ve dolayısıyla da sorumluluk getiren bir konumda ilk olarak beni anması müthiş bir şeydi ve onun arzu ettiği gibi Siyonist hareketinde aktif biçimde, hatta ön saflarda yer almama kararını –açık bir nankörlük gibiydi– verirken çok zorlandım.”³²

“Dünyayı tanımadan bir şey yayımlamamalı, zamanı gelmeden ortalara çıkmamalıydım.”³³ diyen Zweig, birçok seyahat de yapmıştır. Bu seyahatleri esnasında karşılaştığı olayları sonraki eserlerinde konu ettiği anlaşılmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında yazdığı bir oyunu yirmi bin satan³⁴ Zweig’in sonraki dönemlerde de kitaplarının satış rakamları hiç düşmeyecektir.³⁵ Ne var ki, Hitler iktidarında durum değişmiştir³⁶ ve bir müddet sonra da artık kendi dilinde kitapları yayımlanmaz olmuştur.³⁷ Sadece yeni kitapları basılmıyor, basılı kitapları da Hitler Almanya’sında cezalandırılıyordu.³⁸

³¹ Zweig, *Dünün Dünyası*, 106.

³² Zweig, *Dünün Dünyası*, 115.

³³ Zweig, *Dünün Dünyası*, 127.

³⁴ Zweig, *Dünün Dünyası*, 251.

³⁵ Zweig, *Dünün Dünyası*, 307.

³⁶ Zweig, *Dünün Dünyası*, 386.

³⁷ Bu durumu, “Kitaplarım anadilini yitirmiş durumdaydı” diyerek ifade etmektedir. Zweig, *Dünün Dünyası*, 374.

³⁸ “Oralarda kitaplar ya eski Alman geleneğine göre –Ortaçağ yine koz olmuştu– kazığa saplanmış, teşhir tahtasına çivilenmiş (çiviyle delinmiş kitaplarımdan biri

Edebiyat dâhisi, dünyayı görmüş, çok erken yaşlarda şöhrete ve başarıya ulaşmış, Yahudilik gibi tarihî tecrübeye sahip bir geleceğe mensup olan Stefan Zweig'ın siyasî öngörülerini ise tabir-i caizse tam bir fiyaskodur:

“‘Saçmalık’ dedim, ‘Eğer Almanlar Belçika’ya girerse beni şuracıktaki direğe asabilirsiniz!’ Bugün sözlerimi ciddiye almadıkları için müteşekkir olmalıyım arkadaşlarıma.”³⁹

“... Çünkü kozmopolit yaşamıştım. Yıllarca siyasete kuşkulu gözlerle bakmış, özellikle son zamanlarda Fransız ve İtalyan dostlarımla yaptığım sayısız sohbetten savaşı seçenек olarak görmenin anlamsızlığından dem vurmıştım.”⁴⁰

“Sürülmüş insanları gördüğüm o gün, bu beti benzi atmış yüzlerin benim yazgımın da habercisi olduğunu ve hepimizin bu tek adamın iktidar hırsına, öfkesine kurban edileceğimizi henüz fark etmemiştim.”⁴¹

“İnsanın otuz, kırk yıllık inancını birkaç hafta içinde terk etmesi çok zordur. Bir Alman, bir Avrupa, bir dünya vicdanının varlığına inanıyorduk, barbarlığın bile geldiği belirli bir aşama vardı, insanlık ona hiçbir zaman izin vermezdi, bundan o kadar emindik ki; adalet anlayışımızın temel direği bu.”⁴²

Zweig, her ne kadar Yahudi geleneğine atıfla kendisini “bir dünya vatandaşı”⁴³ olarak tanımlasa ve hatta “vatanseverlik coşkusu enfeksiyonuna karşı kuşku denen bir aşıyla bağışıklık kazanmıştım zaten”⁴⁴ diye yazsa da gün sonunda “vatansızlığı” kabul edeme-

---

vardı bir ara bende, tanıdık bir öğrenci linçten kurtarıp bana hediye etmişti) ya da (insan yakmak artık maalesef yasak olduğundan) yığın haline getirilip milliyetçi sloganlar eşliğinde yakılıp kül edilmişti.” Zweig, *Dünün Dünyası*, 352.

³⁹ Zweig, *Dünün Dünyası*, 219.

⁴⁰ Zweig, *Dünün Dünyası*, 225.

⁴¹ Zweig, *Dünün Dünyası*, 351.

⁴² Zweig, *Dünün Dünyası*, 351.

⁴³ Zweig, *Dünün Dünyası*, 225.

⁴⁴ Zweig, *Dünün Dünyası*, 225.

diğini itiraf edecektir:

“O yıllarda başkaları korkmadan gazeteyi eline alırken ben sabahları yüz kez “Avusturya’nın Sonu” diye bir başlık göreceğim diye ecel terleri dökmüştüm. Ülkenin yazgısı artık beni ilgilendirmiyor derken nasıl da kandırmıştım kendimi. Onun o can çekişine, ateş nöbetlerine kahroluyordum uzaktan.”⁴⁵

“Neredeyse yarım yüzyıl boyunca yüreğimi dünya vatandaşları gibi atması için eğitmemin bana hiçbir faydası olmadı. Hayır, pasaportumun elimden alındığı o gün, ancak elli sekiz yaşında, insanın vataniyle birlikte kaybettiğinin bir tek etrafına sınır çekilmiş bir toprak parçası olmadığını keşfettim.”⁴⁶

Stefan Zweig, ikinci eşi ile birlikte 23 Şubat 1942’de Brezilya’da intihar ederek yaşamına son verir.⁴⁷ İntiharında temel etkenin Batı’nın değerlerine duyduğu inancını kaybetmiş olduğu açıktır. Zweig, ümidini öyle kaybetmiştir ki, artık onun için pek geri dönüş de yok gibidir.⁴⁸ Nitekim Zweig, kendi hayat hikâyesinde şunları yazacaktır:

“Geçmişe ait tüm diğer bağlar kopmuş, parçalanmıştı; bu savaştan sonra bunların hepsinin baştan yeni bir anlama kavuşacağını da biliyordum. Çünkü inancımın tüm gücüyle kırk yılımı adadığım görev, Avrupa’nın barışçıl bir şekilde birleşmesi, bu görev ortadan kalkmıştı. Kendi ölümümünden daha çok korktuğum, bu herkesin herkesle karşı karşıya geleceği savaş ikinci kez boşalıyordu zincirlerinden. İnsanlıkta ve fikrî anlamda beraberlik için bütün yaşamı boyu uğraş vermiş bir adam, sarsılmaz birlikteliğin kendisini başka her şeyden çok dayattığı o anlarda, bu ani tecritle yaşamında ilk kez bu ka-

⁴⁵ Zweig, *Dünün Dünyası*, 383.

⁴⁶ Zweig, *Dünün Dünyası*, 392.

⁴⁷ Sert, Gülperi, “Stefan Zweig’in Hayatı ve Eserleri”, xx-xxi.

⁴⁸ Stefan Zweig, *Yarnın Tarihi*, çev. Ahmet Cemal (İstanbul: Can Yay., 2019), 38.

dar fuzuli ve yalnız hissediyordu kendisini.”⁴⁹

3. Biyografi'deki Tarih

Daha önce de belirttiğimiz gibi çalışmamızda Zweig'in eserleri arasında sadece biyografilerden tarih yorumu veya tarihe dair tespitlerini ele alacağız. Ülkemizde Stefan Zweig'in kitaplarının telif haklarının zaman aşımına uğramasıyla birlikte mebzul miktarda çeviri ve yayım faaliyetine girişilmiştir. Ancak maalesef kaydıyla kitapların yayımı, ciddi yayınevlerini hariç tutacak olursak âdeta “yağma”ya dönüşmüş durumdadır. Kitaplar keyfe keder dilimlemelere uğratılmakta, gayr-i ciddi çevirilerle çalışmalar heder edilmektedir. Kitapları dilimlemek veya rastgele bir araya getirmek gibi ticarî yaklaşımlar kısmen görmezden gelinse dahi çeviri problemleri o kadar da kabul edilebilir bir sorun değildir.⁵⁰ Ne var ki, bu durumu engelleyecek ne resmi ne sivil hiçbir kural, değer, kurul ve yapı olmadığı için de bütün bu eleştiriler basit serzenişlerden öteye geçmemektedir.

3.1. Biyografi Yazım Yöntemi

Biyografilerini edebî bir üslup ve akıcılıkta ele alan Zweig'in biyografide takip ettiği yöntem konusunda Gülperi Sert'in ifadeleri kayda değerdir:

“Anlatım ve canlandırma sanatında bir usta olan Zweig, bu ustalığını edebi betimlemeler, itinayla seçilmiş sıfatlar, duygusal ifadeler, mecazlar, semboller ve kutsal kitaptan öykülerle besler, anlattığı kişileri çağdaşlarıyla, geçmişin düşün, sanat ve kültür dünyasının önemli kişileriyle karşı-

⁴⁹ Zweig, *Dünün Dünyası*, 411.

⁵⁰ Çeviri problemine bir örnek verirsek sanırım kastımız fazlasıyla anlaşılacaktır: “Fakat bizzat inanmadığın bir yalan uğruna, sırf acizlik, panik ve arada kaynama umudundan ötürü gidersen o zaman seni küçük görürüm, evet, küçük görürüm!” [Stefan Zweig, *Hayatın Mucizeleri*, çev. Esen Tezel (İstanbul: Can Yay., 2019), 170]. Şimdi aynı cümlemin başka bir çevirisini verelim: “Ama kendi inanmadığın bir şey uğruna, bir yalanın peşinden acizliğin ya da korkaklığın yüzünden veyahut bir şekilde paçayı kurtaracağın düşüncesiyle çekip gidersen, ben de o zaman seni vallahi de adam yerine koymam, billahi de koymam!” [Stefan Zweig, *Mecburiyet*, çev. Bartu Şimşek (İstanbul: Karbon Kitaplar, 2019), 34].

laştırır, aralarındaki benzerlikleri ve farklılıkları vurgular, mitolojideki figürlere göndermeler yapar. Bu nedenle Zweig'in biyografileri bize Avrupa ve Hıristiyan kültürünün kapılarını açar, ilgi çekici ayrıntılarla hiç bilmediğimiz konular ve kişiler hakkında bilgi verir.”⁵¹

“Kaybedenin yazgısının” ilgisini çektiğini⁵² söyleyen Zweig, anlaşıldığı kadarıyla psikolojik yakınlık kurduğu insanların hayatlarını yazmıştır. Anlatımda sadeliği tercih eden Zweig, biyografi yazımındaki yöntemini de yine kendi hayat hikâyesinde paylaşmıştır:

“Romanlarda, biyografilerde ve deneme yazılarındaki yersiz uzatmalar, süslü anlatımlar, duygu sömürsü, okumasını, anlaşılmasını zorlaştıran dolambaçlar ya da gereksiz tempo yavaşlatmaları bana itici gelir.”⁵³

Yukarıda temas ettiğimiz biyografiye getirilen hiciv ve övgü konusundaki eleştirilere de Zweig'in itirazı vardır. Ona göre biyografide illa övgü veya hiciv olması şart değildir, çünkü ele alınan şahsiyet zaten yeterince ilgi görecektir:

“Okuyucunun ilgisini çekmek için tarihi eserin kahramanına övgüler dizip yükseklere uçurmaya gerek yok. Bu trajedide rolü olanların doğal hali, karakteri bu ilgiyi, anlayışı sağlamaya yetecektir.”⁵⁴

“Eskiden, tarihte önemli bir mevki kazanmış insana her türlü beşeri zayıflıklardan, kötülüklerden arınmış gözüyle bakılırdı. Bugün böyle bir yol tutmaya gerek yok. Tarihin kahramanlarının hayali faziletlerle süslenmesi gerekmez. Ahlakının bazı esas taraflarını göz ardı edip, onu bir facia kah-

⁵¹ Gülperi Sert, “Sunuş”, *Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar*, mlf. Stefan Zweig, çev. Gülperi Sert (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2019), x. Biyografileri konusunda bk. Gülperi Sert, “Stefan Zweig'in Hayatı ve Eserleri”, xviii-xx.

⁵² Zweig, *Dünün Dünyası*, 170.

⁵³ Zweig, *Dünün Dünyası*, 308.

⁵⁴ Zweig, *Marie Antoinette*, çev. Rahşan Divitçigil (Ankara: Doruk Yay., 1999), 432.

ramanı diye göstermek doğru değil.”⁵⁵

Yazdıklarıyla bu tezini rahatlıkla ispatladığını söylememiz mümkündür. Onun kaleme aldığı biyografilerde kahramanların övüldüğü veya harici bir yerilmeye muhatap olduklarını görmek pek mümkün değildir. Tabi ki, bunun istisnası olarak otobiyografileri zikretmeyi unutmaz. Ona göre bu durum, insanın kendisini anlatmaya geldiği zaman tamamen değişmektedir. Bu yüzden otobiyografi metinlerine mesafeli durmaktadır. Zweig, bir bakıma biyografiye yöneltile suçlamaları otobiyografiye çevirmiştir. O, birçok yerde otobiyografi yazımındaki sorunları dile getirir:

“Ruhlarını olduğu gibi yansıtarak kendi portrelerini çizebilen yazarların sayısı bir elin parmaklarını geçmez ve bunların bazılarında da birçok boşluklar, sıçrayışlar, gerçekle ilgisi olmayan eklemeler ve yapıştırılmalar vardır.”⁵⁶

“İçe bakış henüz emekleme aşamasındadır, henüz imkânsız bir adımdır: kendine ait olduğu sürece her gerçekliğin gerçek olarak kalması kolaydır. Ancak bu gerçekliği başkalarına açıklamak istendiğinde başlar sanatçının asıl sıkıntısı ve çaresizliği, işte o zaman beklenir samimiyet ve cesaret otobiyografi yazarından.”⁵⁷

“Çünkü en kendini beğenmiş kişi bile (ve özellikle öyle biri), mükemmel olmadığını, başkalarına kendini göstermek istediği gibi mükemmel olmadığını hisseden kişi bir yandan imajının insanlar arasında yaşamasını isterken, diğer yandan çirkin sırlarının, yetersizliklerinin ve basitliklerinin kendisiyle birlikte mezara gitmesini arzu eder. Yani utanç duygusu her gerçek otobiyografinin ezeli muhalifidir, çünkü utanç yılışarak bizi kandırmaya çalışır, gerçekten olduğumuz gibi değil,

---

⁵⁵ Zweig, *Marie Antoinette*, 431.

⁵⁶ Zweig, *Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar*, çev. Gülperi Sert (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2019), 5.

⁵⁷ Zweig, *Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar*, 7.

arzu ettiğimiz gibi görünmemizi ister.”⁵⁸

3. 2. Tarih Algısı

Zweig’in tarihe dair yaptığı tespitler dikkat çekicidir. Kendisi âdeta tarihi bağımsız bir güç olarak değerlendirmiş ve “kesinleşmiş veya kabul edilmiş bilgiler/olgular kümesi” olarak telakki etmiştir. Bu çerçevede tarihin kabulleri hakkında konuşurken sürekli ona bir “irade” atfında bulunur. Ancak hatırlatalım ki, Zweig’in “tarih” diyerek özne olarak kullandığı şey, esasen tarihçilerden başkası değildir. Ayrı bir çalışmanın konusu olacak kadar malzemeye sahipse de onun tarih hakkındaki bazı görüşlerini burada paylaşmamızın konunun çerçevesini belirleme açısından faydalı olacağı kanısındayız:

“Zira tarihin adil davranmaya vakti yoktur. Serinkanlı bir kronikçi olarak sadece başarıları sayar ama bunları nadi-ren ahlak ölçeğiyle tartar. Sadece galiplere bakar, mağlupları gölgede bırakır; bu “meçhul askerler” pervasızca unutuluşun mezarına atılır, beyhude olduğu için yitip giden özverili çabaları ne bir haçla ne bir çelenkle anılır.”⁵⁹

“Tarihten adalet bekleyen, onun vermeye yanaştığından çok daha fazlasını istemiş demektir. Tarih, ölümsüzlüğü genellikle yalın, ortalama bir insana dağıtırken en cesur ve bilge olanları, isimsiz karanlığa savurur.”⁶⁰

“Tarih bazen çağlar içinde ideolojik bir çatışmayı, somut bir biçim kazandırarak ifade etmek için milyonları kapsayan insan kitleleri arasında bir tek kişiyi seçer. Böyle bir adamın mutlaka üst düzey bir dâhi olması gerekmez...”⁶¹

“Şunu kabul etmek gerekir ki tarih, dünya tininin bu fani gölgesi, ahlaka ne uygun ne de aykırı davranır. Ne kötü

⁵⁸ Zweig, *Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar*, 8. Zweig’in otobiyografiye yönelttiği eleştiriler için ayrıca bk. Zweig, *Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar*, 10-13.

⁵⁹ Stefan Zweig, *Vicdan Zorbalığı Karşı Ya Da Castello Calvin’e*, çev. Zehra Kurttekin (İstanbul: Can Yay., 2019), 23.

⁶⁰ Stefan Zweig, *Amerigo*, çev. Ogün Duman (İstanbul: Can Yay., 2019), 99.

⁶¹ Zweig, *Vicdan Zorbalığı Karşı*, 94.

eylemleri cezalandırır ne de iyilerini ödüllendirir. Sonuç olarak hakkaniyete değil zorbalığa dayandığı için üstünlüğü çoğu kez güçlü insanlara bağışlar ve engellenemez cüretkârlıklar, hunharca kararlar, faillerinin ve suçlularının zarar değil, kazanç hanesine yazılır.”⁶²

“Hemen hemen her olay gerçekleşmesinden bir an sonra bile muğlaklaşır ve tarih daha sonra Macellan’a hak verse bile genellikle tarihin kaybedenlere değil, kazananlara hak verdiğini unutmamak gerekir...”⁶³

“Tarih açısından önemli diye nitelendirdiğimiz olaylar, genellikle halkın bilince kadar inemez...”⁶⁴

“Ne var ki tarih, yenik düşenlere karşı acımasızdır ve adil davranmaz. Ölçülü uzlaştırıcı ve barışçı çabalar harcayanları pek sevmez. İster eylemde, ister düşüncede olsun, kendilerine delice tutkuların ve serüvenlerin kucağına atanlardır onun gözdeleri; bu nedenle tarih, kendisini sessiz sedasız insanlığa adayan bu kulunu, Erasmus’u görmezden geldi.”⁶⁵

“Tarih tekerrürden ibaret olduğu için bugünküler de dünküler gibi hareket ediyordu...”⁶⁶

“Neyse ki tarih mükemmel bir drama yazarıdır; tragedyelerinde olduğu gibi komedyelerinde de parlak bir son bulmakta son derece yetkindir.”⁶⁷

“Tarihin kararları, ne denli saçma ve adaletsiz de olsa, katidir.”⁶⁸

---

⁶² Zweig, *Vicdan Zorbalığa Karşı*, 182.

⁶³ Stefan Zweig, *Macellan –Bir İnsan Bir Yaşam–*, çev. Zehra Aksu Yılmaz (İstanbul: Can Yay., 2019), 163.

⁶⁴ Stefan Zweig, *Rotterdamlı Erasmus*, çev. Ahmet Cemal (İstanbul: Can Yay., 2019), 27.

⁶⁵ Stefan Zweig, *Rotterdamlı Erasmus*, 31.

⁶⁶ Zweig, *Marie Antoinette*, 163.

⁶⁷ Zweig, *Amerigo*, 83.

⁶⁸ Zweig, *Amerigo*, 98.

“Tarih, çoğunlukla bir zaman dizimcisi gibi kayıtsız bir tutarlılıkla, binlerce yılı birbirine ekleyen o devasa zincirini ilmek ilmek, olay olay örür sadece; çünkü her gerilim bir hazırlık sürecini, her gerçek olay bir gelişim dönemini gerektirir...”⁶⁹

Bir açıdan baktığımızda Zweig’in tarihî olaylara karşı aşırı kaderci bir yaklaşıma sahip olduğunu da söylememiz mümkündür:

“İnsanoğlu, kader açısından tümüyle kalıtımın ve çevre koşullarının egemenliği altındadır; Tanrı’nın iradesi aynı yönde olmadıkça, tek başına bireyin iradesi hiçbir güce sahip değildir...”⁷⁰

“Kader bazen sıradan insanları sanki güçlü eliyle tutarak bu gidişten çekip çıkarır, canlı bir sona sürükler...”⁷¹

“İşte kader de bazen silik bir kahraman seçer. Zayıf ve renksiz bir kişilikten, derin ve güçlü duygular; sıradan bir malzemedен büyük bir dram çıkarır.”⁷²

“...haksız davranıyor görüldüğü her yerde eninde sonunda haklı olanı savunan yazgı seçmiştir bu adı. Emir böylesi yüksek yerden geldiğinde boyun eğmekten fazlası gelmez elimizden.”⁷³

Bu yüzden de insan eylemlerinin sınırsızlığı yerine “ilham”a

⁶⁹ Stefan Zweig, *İnsanlığın Yıldızının Yükseldiği Anlar*, çev. İlknur İgan (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2019), 1. Benzer satırları başka bir çalışmada ise şöyle dile getirmektedir: “Tarih tanrıçaların en ciddisidir. Sakin ve önyargısız gözlerle zamanın derinliklerine bakar ve demir eliyle gülümsemeksizin ve acımaksızın olayları şekillendirir...” Stefan Zweig, *Kendileriyle Savaşanlar –Hölderlin-Kleist-Nietzsche–*, çev. Nafer Ermiş (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2020), 159. Zweig’in tarih hakkında konuştuğu yerlere başka örnekler için bk. Zweig, *Vicdan Zorbaliğa Karşı*, 41, 221-222; Zweig, *Marie Antoinette*, 145; Zweig, *İnsanlığın Yıldızının Yükseldiği Anlar*, 2, 55; Stefan Zweig, *Bir Çöküşün Öyküsü*, çev. Regaip Minareci (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2020), 48.

⁷⁰ Zweig, *Rotterdamlı Erasmus*, 170.

⁷¹ Zweig, *Marie Antoinette*, 10.

⁷² Zweig, *Marie Antoinette*, 12.

⁷³ Zweig, *Amerigo*, 99.

yer açmayı tercih eder.⁷⁴ Zweig, tarih konusunda “büyük adamları” mı yoksa “toplumu/sınıfları” mı tercih ettiği konusundaki duruşu ise daha uzlaşmacı gibidir. Tarihi yönlendirenler ve içeriğini belirleyenler konusundaki genelleştirme yerine hâdiselere tikel yaklaşır ve bazen kahramanı bazen de sınıfı öne çıkartmayı tercih eder:

“Ne zaman genç bir kuşak canla başla uğraş verirse dünya değişir.”⁷⁵

“İşte bu defa da bir tek insanın tek hareketi tarihin bütün gidişini değiştirmeye yetmişti.”⁷⁶

“Ama tarihin etkili trajedi yaratmak için mutlaka belli başlı bir kahramana ihtiyacı yoktur...”⁷⁷

3. 3. Tarih Yorumu

Stefan Zweig ele aldığı şahsiyetin hayat hikayesinden yola çıkarak birçok öngöründe, tespitte bulunmuştur. Biyografi yazımının velev ki edebî tür olsa dahi nasıl Tarih’le ilişkili olduğu ve tarihî bir yazım türü haline geldiğini bu yorumlardan çıkartmak mümkündür. Bu tarih yorumlarının bir kısmının tarihe dair öngörüler barındırdığı görülmektedir. Bunların hepsini burada kaydetmemiz haliyle mümkün değildir. Onun biyografilerinde dile getirdiği tarih yorumlarından bazıları olarak şunları kaydedebiliriz:

“Zira otoriteden yoksun bir özgürlük (kaosa dönüşeceği için) ve özgürlükten yoksun bir otorite (tiranlığa dönüşeceği için) mümkün değildir.”⁷⁸

“Zira kudret, mutlak kudrete; zafer, zaferin kötüye kullanılmasına götürür ve bu fatihlerin tümü, kişisel hayalleriyle çok sayıda insanı, kendileri için yaşamaya ve hatta ölmeye seve seve razı olacak biçimde büyülenmiş olmakla yetinmeyip bunun yerine çoğunluğu bütüncüllüğe dönüştürme

⁷⁴ Zweig, *Kendileriyle Savaşanlar*, 7; Zweig, *İnsanlığın Yıldızının Yükseldiği Anlar*, 1.

⁷⁵ Zweig, *Macellan*, 30.

⁷⁶ Zweig, *Marie Antoinette*, 257.

⁷⁷ Zweig, *Marie Antoinette*, 9.

⁷⁸ Zweig, *Vicdan Zorbalığına Karşı*, 16.

ve tarafsız kalanlara da kendi dogmalarını dayatma hırsına kapılırlar; kendilerine boyun eğenler, uyduları, ruhsal köleleri, her zaman her hareketinin peşine takılanlar asla yetmez onlara...”⁷⁹

“Terör. Kimse aldanmamalı. Hiçbir şeyden korkup ge-
rilemeyen, her türlü insancılığı zaaf diye alaya alan zorbalık
müthiş bir kuvvettir. Sistemli bir biçimde düşünülüp tasar-
lanmış, despotça uygulanan devlet terörü, bireyin iradesini
etkisiz hale getirir, her toplumu çözer, altını oyar. Bitiren bir
hastalık gibi ruhları kemirir ve –bu onun son sırrıdır– çok
geçmeden toplumsal korkaklık onun yardımcısı ve yordakçısı
olur ve herkes kendini zanlı hissettiği için diğerlerini suçlar
ve korkaklar korkularından tiranın buyruklarına ve yasakla-
rına hevesle itaat eder. Örgütlü bir korku rejimi mucizeler ya-
ratır...”⁸⁰

“Elbette ki sansür her zaman, her diktatörlüğün do-
ğuştan kardeşidir.”⁸¹

“Oysa otoriter tabiatlı kimseler, bağımsız düşünen
herkesi tahammül edilmez bir hasım olarak görürler.”⁸²

“Diktatörler tam bir zafer kazandıktan sonra daha faz-
la hak tanımaya, iktidarlarını güvence altına aldıktan sonra
fikirlerin özgürce ifade edilmesine izin vermeye eğilimlidir za-
ten... Mutluyken adil davranmak, mutsuzken adil davran-
maktan daima daha kolaydır.”⁸³

“Umursamaz eller tarafından güdülmeye uzun zaman-
dır alışmış olan halkın görüş belirtmeye cesareti yoktur.”⁸⁴

“Yerinde bir dürtüyle iktidarı ele geçirmeyi hedefleyen

⁷⁹ Zweig, *Vicdan Zorbalığı Karşı*, 17-18.

⁸⁰ Zweig, *Vicdan Zorbalığı Karşı*, 65.

⁸¹ Zweig, *Vicdan Zorbalığı Karşı*, 81.

⁸² Zweig, *Vicdan Zorbalığı Karşı*, 81.

⁸³ Zweig, *Macellan*, 179.

⁸⁴ Zweig, *İnsanlığın Yıldızının Yükseldiği Anlar*, 245.

politikacıların henüz iktidara gelmedikleri sürece her zaman yaptıkları gibi bir düşünce adamının desteğini aramaktadırlar (istediklerini elde ettikten sonra da küçümseyerek bir kenara iterler).”⁸⁵

Zweig’in bütün bu tespit ve yorumlarında hareket noktası, hayatını ele aldığı şahsın yaşamı/kaderidir. Hayatını incelediği şahsa dair tespitlerini, yorumlarını onun eylemleri bağlamında dile getirir:

“Sürgün, hapis, afroz büyük bir dünya devrimcisi için asla engel oluşturmaz, tersine, her zaman için sadece popüler olmanın gereklerinden sayılır; kitleler tarafından ilahlaştırılmak için geçmişte mağduriyete uğramış olmak gerekir, bir halk liderinin nefret edilen bir sistem tarafından zulüm görmüş olması, sonraki dönemlerde büyük kitlesel başarılarının ön koşulu sayılır; çünkü kahramanlığıyla verdiği her gözle görülür sınav, müstakbel öndere halkın nezdinde mistik bir paye kazandırır...”⁸⁶

“Castellio’nun sapkınlık şüphesi altında tutulduğu esnada ürkekçe ve temkinle susan herkes, onu ne kadar sevdiğini ve saydığını göstermek üzere kalabalığa katılır; çünkü hayatta olup da sevilmeyen biri yerine, bir ölüyü savunmak her zaman için daha kolaydır.”⁸⁷

Zweig, bazı biyografilerinde yoğun psikolojik tahlillere başvurmaktadır. Eserlerden hareketle yazarının psikolojisini tahlil etmeye girişir.⁸⁸ “Tarihte rol oynayan bir insan hakkındaki psikolojik

⁸⁵ Zweig, *İnsanlığın Yıldızının Yükseldiği Anlar*, 252.

⁸⁶ Zweig, *Vicdan Zorbalığa Karşı*, 43.

⁸⁷ Zweig, *Vicdan Zorbalığa Karşı*, 210.

⁸⁸ Zweig, romanlardaki kahramanların iç dünyaları, karakterleri gibi hususlardan hareketle yazarının karakterini, psikolojisini tespiti çalışmaktadır. Bu tür çalışmasına örnek olarak bk. Stefan Zweig, *Üç Büyük Usta –Balzac-Dickens-Dostoyevski–*, çev. Nafer Ermiş (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2019). Yeri gelmişken belirtelim ki, kendisi hikâyelerinde de bu tür psikolojik tahliller yapmaktadır. Bk. Stefan Zweig, *Clarissa*, çev. Gülperi Sert (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2020). Biyografilerinde yaptığı tahliller için ayrıca bk. Stefan Zweig,

bir tahlilin hedefi onu ilahi bir varlık yerine koymak değildir. Amaç onun insan tarafını göz önüne sererek anlaşılır hale sokmaktır. Davranışlarını mazur göstermek değil, sadece anlatmak gerekir.”⁸⁹ diyerek psikolojik tahlil yapılmasının gerekliliğini ifade eden Zweig, kahramanların psikolojilerine dair yoğun betimlemeler yapar ki, esasen biyografinin tarih yazıcılığına yeni bakış açıları, yeni yaklaşımlar kazandırması bakımından bu betimlemeler ayrıca önemlidir:

“Luther, bir savaş başlar başlamaz acıma ve adalet tanımayan, dev bir öfkenin tutsağı bir canavara dönüşür. Doğasının bu vahşi yanı nedeniyle yaşamı boyunca hep savaş peşinde koşmuştur, çünkü ona göre savaş yalnızca en zevkli değil, aynı zamanda da ahlak açısından en doğru olan yaşam biçimidir...”⁹⁰

“Erasmus, bir savaşçı olarak doğmuş değildir; ayrıca uğrunda savaşmasını gerektirecek kesinlikte bir inancı da yoktur; nesnel kişiliklerin kendilerine güvenleri azdır. Kendi görüşlerinden kolaylıkla kuşkuya düşerler ve hasımlarının kanıtlarını en azından gözden geçirmeye her zaman hazırdırlar...”⁹¹

Metinden hareketle yazarın psikolojik tahlillere girişmesinin arka planında ise haklı olarak yapıtların yazarlardan bağımsız olmayacağı düşüncesi yatmaktadır:

“Kendisi volkan gibiydi, bu yüzden kahramanları da volkan gibidir, çünkü her insan sonuçta kendisini yaratan Tanrı'ya benzer.”⁹²

“...Tarihi yapanlar insanlar olduklarına ve tarihin ruhsal yasaları da yalnızca tek tek insanların ruhlarını yansıttı-

---

Kendi Hayatının Şiirini Yazarlar, çev. Gülperi Sert (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2019).

⁸⁹ Zweig, *Marie Antoinette*, 431. Ayrıca bk. Zweig, *Kendileriyle Savaşanlar*, 1.

⁹⁰ Zweig, *Roterdamlı Erasmus*, 123.

⁹¹ Zweig, *Roterdamlı Erasmus*, 124.

⁹² Zweig, *Üç Büyük Usta*, 127.

ğına göre, başka türlü zaten düşünülmezdi.”⁹³

Psikolojik tahlillerin sadece biyografide değil otobiyografide de bir karşılığı olduğunu “...yaratıcı kendi hayatından daha iyi kimin hayatını tanıyabilir ki?”⁹⁴ diyerek belirten Zweig’a göre, psikolojik tahlillerinin nihai amacı kahramanın eylemini doğru anlama çabasıdır:

“Erasmus, çizdiği sınırı bir adım aşmama konusunda kararlıdır. Korkak bir insandır; ancak korku, insana ileriye görme yeteneğini kazandırır; korkunun verdiği tuhaf ve ani duyarlılık, kimi zaman gelecekte yer alacak bir olayın düşünülmesini sağlar.”⁹⁵

“Oysa Verlaine’in kişiliğinin böyle asi bir yaradılışla hiçbir ilintisi yoktu; onun tek gücü, güçsüzlüğüydü ve büyü-
sü de dirençsizliğinden kaynaklanmaktaydı.”⁹⁶

Tarihte nesnellik konusunda ise dönemin de algısına uygun olarak hassasiyet göstermiş, tarihin ancak nesnellikle anlam kazanacağını vurgulamıştır:

“Ancak en yüksek düzeyde nesnellik taşıdığı takdirde bir anlamı olabilecek tarih, bizlere yalnızca vatansever vatandaşlar, geleceğin askerleri, iradeden yoksun toplum bireyleri olalım diye kaşık kaşık yedirilmiştir.”⁹⁷

“Yarının tarihi, en ileri ölçüde nesnel olmak zorundadır.”⁹⁸

Yukarıda temas ettiğimiz üzere otobiyografiye eleştiriler getiren Zweig, biyografi yazımında bu ileri düzey nesnellüğün nasıl sağlanacağı konusunda ise ayrıca bir yorumda bulunmamaktadır.

---

⁹³ Zweig, *Yarının Tarihi*, 15.

⁹⁴ Zweig, *Kendi Hayatının Şirini Yazarlar*, 3-4.

⁹⁵ Zweig, *Rotterdamlı Erasmus*, 133.

⁹⁶ Zweig, *Yarının Tarihi*, 97.

⁹⁷ Zweig, *Yarının Tarihi*, 45.

⁹⁸ Zweig, *Yarının Tarihi*, 49.

3. 4. Tarih Yazıcılığı

Zweig, tarihin gerçekleştiği anda değil yazıldığı/aktarıldığı anda tarih olduğunu ifade ile tarih yazımının önceliğini kaydetmiştir:

“Tarihi bir olay gerçekleştiği anda değil, ancak sonraki kuşaklara aktarıldığında gerçekleşir... Homeros olmasaydı Akhilleus bir hiçti, yaşananları kaydeden vakanüvis ya da onu yeniden biçimlendiren sanatçı olmadığında her suret gölge olarak kalır, olayların sonsuz denizindeki her olay dalgalar gibi kaybolur.”⁹⁹

“Çünkü belirleyici olan tek başına eylem değildir, bunun tanımı ve etkisi daha önce gelir. Yapılan bir şeyi anlatan ve açıklayan kişi, çoğu zaman onu yapandan daha önemlidir ve tarihin önceden kestirilemez güçler dengesi içinde genellikle en küçük bir hareket bile en inanılmaz etkilere neden olabilir.”¹⁰⁰

Klasik tarih yazımında “yalnızca savaşmış olanlar”ın¹⁰¹ kahraman ve “yalnızca savaşların tarihi”nin¹⁰² anlatılmasına itiraz eden Zweig, tarih yazıcılığında daha geniş bir bakış açısına ve yeni bir kahraman tipine ihtiyaç olduğu kanaatindedir:

“İstedığımız yeni tarih, dünün yalnızca ulusal ve savaşların tarihi niteliğinde olan tarihinden farklı olarak, kültürel açıdan varılmış doruklardan görünen manzara açısından ve bundan sonra yaşanacak yükselişler de göz önünde tutularak yazılmalıdır.”¹⁰³

“Yarının tarihinin örnek kişileri artık İskenderler, Napoléon’lar, Atillalar olmayacaktır; yarının tarihi yalnızca düşünceye hizmet edenleri, ona yeni biçimler ve anlatımlar ka-

⁹⁹ Zweig, *Macellan*, 123.

¹⁰⁰ Zweig, *Amerigo*, 99.

¹⁰¹ Zweig, *Yarının Tarihi*, 46.

¹⁰² Zweig, *Yarının Tarihi*, 46-47.

¹⁰³ Zweig, *Yarının Tarihi*, 49.

zandıranları, bilgilerimizi artırıp bize doğa güçleri üzerinde bunca egemenlik sağlamış ve gökyüzüyle yeryüzünün sırlarını açmış olanları kendi kahramanları olarak selamlayacaktır.”¹⁰⁴

“Bizim asıl görevimiz, kahramanlar dünyasında bir yer değiştirmeyi gerçekleştirerek binlerce, milyonlarca insanı kendilerinin ya da uluslarının bencil iktidarları uğruna ölüme yollayanların yerine, bir düşünce uğruna ölümü göze almış olanları insanlığa örnek göstermek değil midir?”¹⁰⁵

3. 5. Tarih Aktarımı

Zweig, kaçınılmaz olarak anlattığı tarihî şahsiyetin etrafındaki olaylara dair de birçok tarih bilgisi aktarmaktadır. Bu bilgileri de haliyle dipnotlu veya tartışmalı değil, yine edebî bir formatta sunmayı tercih eder. Burada bu tür tarih aktarımlarından bazı örnekler vermekle yetiniyoruz:

“İspanya kıyılarından yukarıya, Kuzey Denizi’ne, Britanya adalarına kadar, İsa’nın onuruna sayısız sapkın yakılmaktadır. Binlerce ve binlerce savunmasız insan, yegâne hakikatin birbirinden farklı kiliseleri ve mezhepleri adına infaz yerlerine sürüklenmekte, yakılmakta, kelleleri uçurulmakta, boğazlanmakta ya da boğulmaktadır...”¹⁰⁶

“Haçlı Seferleri (çoğu kez romantize edildiği gibi) Kutsal Mezar’ı imansızların elinden kurtarmak amacıyla yapılan mistik, dinî bir girişim değildir kesinlikle; tarihin bu ilk Avrupa-Hıristiyan kaolisyonu, Kızıldeniz’deki emniyet zincirini delip geçmek ve Avrupa ve Hıristiyanlık için Doğu ticaretinin önünü açmak yolunda atılan ilk bilinçli çabadır aynı zamanda.”¹⁰⁷

¹⁰⁴ Zweig, *Yarının Tarihi*, 56.

¹⁰⁵ Zweig, *Yarının Tarihi*, 57.

¹⁰⁶ Zweig, *Vicdan Zorbalığı Karşı*, 134.

¹⁰⁷ Zweig, *Macellan*, 23.

“Din adamlarının dile getirdikleri gerçeklerden kuşku-
lanmak cesaretini kimseler gösteremez ve nerede bir ayak-
lanma baş gösterse, Kilise savunma gücünü ortaya koyardı:
Yağdırdığı, Kilise birliğinden çıkarma cezaları imparatorların
kılıcını parçalar, dine karşı gelenlerin soluğunu keserdi...”¹⁰⁸

“Sansürün ve Engizisyon’un egemen olduğu dönem-
lerde, içinde yaşanan zamana yönelik eleştirileri alaylar ve
simgeler aracılığıyla dünyanın her yanına kaçırmak, öteden
beri özgür düşünenlerin karanlık çağlardaki tek çareleri ola-
gelmiştir...”¹⁰⁹

“...Gelgelelim görkemli papaların Roma’sı, en iyi niyetli
itirazları bile geri çevirmekteydi; aşırı yüksek sesle ve aşırı
coşkulu konuşmuş olanlar, ağızları tıkalı olarak günahlarının
kefaretinin odun yığınlarının üstünde ödüyorlardı; kutsal tas-
virlerin alım satımındaki yolsuzlukların ve günahların para
karşılığı bağışlanması saçmalığının yarattığı öfke, ancak halk
ağzından çıkma kaba saba dizeler ya da bol küfürlü fıkralar
aracılığıyla gizlice boşalabiliyordu...”¹¹⁰

3.6. Tarih Tenkidi

Stefan Zweig, modern dönem tarih yazıcılığının geçmişteki ta-
rih algısı ile arasındaki farka işaret ederken üzerinde durduğu nok-
ta eleştiridir:

“Fakat zamanın görgü tanıklarının söylediklerine ve
yüzyıllar içinde aktarılan söylentilere inanmakla yetinmeyen
bir yüzyıl başlamıştır. Tarih yazıcılığı, salt tarihsel vakaların
kâğıda geçirilmesinden çıkıp tüm olguları incelemeyi, tarihsel
belgeleri gözden geçirmeyi kendine görev edinen eleştirel bir
bilim dalına dönüşmektedir...”¹¹¹

¹⁰⁸ Zweig, *Rotterdamlı Erasmus*, 36.

¹⁰⁹ Zweig, *Rotterdamlı Erasmus*, 77.

¹¹⁰ Zweig, *Rotterdamlı Erasmus*, 81.

¹¹¹ Zweig, *Amerigo*, 72.

Zweig, hayatlarını yazdığı şahsiyetlere dair doğru bilgiye ulaşma ve aktarma konusunda oldukça hassastır. Onun biyografi konusunda ileri sürülen “gerçeklik sorunu” eleştirisini “en az” bir tarihçi titizliğiyle aşmaya çalıştığı anlaşılmaktadır:

“Bu eserde çok sınırlı mektup vardır. Bunlar kraliçe tarafından yazıldığına şüphe olmayanlardır. Daha fazlasını koymak mümkündü. Fakat doğruluklarından şüphemiz olduğu için bunu yapmadık.”¹¹²

“Çıkan hatıraların onda dokuzu gerçeği anlatmak için değil, dalkavukluk yapmak için yazılmıştır. Bu yüzden Marie Antoinette’in hayatını anlatan tarihi bir eserin gerçekle bağını korumak için bütün bu şahitlerin, berberlerin, hizmetçilerin, zindancıların anlattıklarını bir yana bırakmak lazımdır.”¹¹³

“Marie-Antoinette’e atfedilen çok sayıda güzel söz ve espriler de bu kitapta yer almamıştır. Çünkü Kraliçe’nin ahlakına ve konuşma biçimine uygun olmayan şeylerdir.”¹¹⁴

Bu çerçevede Zweig, hakikat’in ne olduğu, “...hakikate dayanan tarihsel olaylara ulaşma şansı”¹¹⁵ ve aslında hakikatin nasıl çarpıtıldığı üzerinde de haklı olarak durmaktadır. Bununla beraber “tarihî hakikat” söylemini de ayrıca soruşturmaktadır:

“Hakikatin söylentiye yetişmesi nadiren mümkün olur. Bir kez dünyaya söylenmiş bir söz, buradan güç toplar ve kendisine hayat verenden özgür ve bağımsız yaşamını sürdürür.”¹¹⁶

“Filolojinin baltası üst üste yığılmış yanlışlık, yanlış anlama ve akılsızca söylentiden meydana gelen Babil Kulesi’nin temeline bir kez vurulduğunda, bunun yıkılması kaçır-

¹¹² Zweig, *Marie Antoinette*, 428.

¹¹³ Zweig, *Marie Antoinette*, 430.

¹¹⁴ Zweig, *Marie Antoinette*, 430.

¹¹⁵ Zweig, *Amerigo*, 63.

¹¹⁶ Zweig, *Amerigo*, 54.

nılmazdır.”¹¹⁷

“Yanlışlıklar yumağı zaman içinde yuvarlanmayı sürdürdükçe daha da karman çorman bir hal alır.”¹¹⁸

Bu yüzden Zweig, bazen arşiv belgelerinde bilginin olmamasının nihai anlamda bir zorunluluk taşımadığını ileri sürer. Zira bazı durumlarda tarihin doğru olanı dile getirmesi için fazladan belgelere ihtiyacı yoktur:

“Vespucci'nin hayatının en önemli dönemi hakkında tek bir belge bile yoksa şunu hatırlamak gerekir: Cervantes'in Afrika maceraları, Dante'nin gezi yılları ve Shakespeare'in tiyatro dönemi hakkında da arşivlerden öğrenebildiğimiz bundan daha fazlası değildir. Ama Cervantes yine de savaşmış, Dante ülke ülke gezmiş, Shakespeare de yüzlerce kez sahneye çıkmıştır. Bazen dosya ve belgeler bile yeterli kanıt değilken bunların yokluğu nasıl kanıt sayılabilir.”¹¹⁹

Zweig tarihi metin olarak değil, mitoloji, efsane gibi anlatılara da ayrıca bir parantez açmaktadır:

“Düşler ve özellikle de bütün bir ulusun düşleri hiçbir zaman bütünüyle anlamsız sayılmaz. Bu nedenle, tarih öncesine ait bu söylenceleri küçümsemeyi bir yana bırakalım. Çünkü gerçekleşmiş her düşünce, mutlaka daha önce bir düşün niteliğiyle varlık kazanmıştır; biz insanların bütün bulduklarımız ya da elde ettiklerimiz, bir zamanlar yürekli öncülerin bir dilek ya da istem niteliğiyle özlemini çekmiş oldukları şeylerdir.”¹²⁰

Kahramanlarının psikolojisine dair yapılan hatalı bulduğu yorumlara da itiraz etmekte olan Zweig'ın¹²¹ tenkidi ahlakî bir mesele olarak gördüğü anlaşılmaktadır:

¹¹⁷ Zweig, *Amerigo*, 67.

¹¹⁸ Zweig, *Amerigo*, 76.

¹¹⁹ Zweig, *Amerigo*, 74.

¹²⁰ Zweig, *Yarının Tarihi*, 19.

¹²¹ Zweig, *Kendileriyle Savaşanlar*, 71.

“Kendisi açısından avantajlı olduğu için bir sahtekârlığa itiraz etmeyen, bu sahtekârlığa suç ortaklığı etmiş olmaz mı?”¹²²

Sonuç

Batı tipi biyografiler, Edebiyat ile Tarih’in birleştiği alanlardır. Bu yüzden de Tarih türü olup olmadığı konusunda ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Ancak Edebiyat türü olarak ele alınan biyografilerde dahi tarih, tarih yorumu, tarih yazımı gibi birçok konuda malumat edinmek mümkündür. Bu biyografilerde edebiyatın içerik, delil ve yorumda değil, dil, üslup ve anlatımda etkili olduğunu söyleyebiliriz. Edebî metin olsa dahi biyografi metinlerinin kaynağı tarih olduğu gibi, nihai anlamda bu metinlerden yararlanacak olan da yine Tarih’tir.

Stefan Zweig, edebî tür olarak kaleme aldığı biyografilerde tarihe dair bilgiler aktarmış, tarih yorumu yapmış, tarih yazıcılığı ve tenkidine dair görüşlerini paylaşmış, öngörülerde bulunmuş ve örnekler vermiştir. Tercih ettiği edebî yöntem olarak tartışmalara girmek veya bol deliller getirmek yerine, daha çok kabul ettiği malzeme kullanarak anlatımını şekillendirmiştir. Genel okuyucu kitlesine ulaşılması, ele alınan şahsiyetin sade ve akıcı bir dille tanıtılması, ilgi çekme gibi hususlarda söz konusu yöntemin faydadan hali olmadığı açıktır. Bu çerçevede ülkemizde akademik çevrelerde ihmal edilen biyografi yazımının yeniden ele alınması, özellikle çeşitli eğitim düzeylerinde bulunan öğrencilere tarihi şahsiyetlerin aktarımını konusunda son derece yararlı olacaktır.

Batı tarih yazımında tartışılan biyografinin disiplin olarak Tarih’e mi yoksa Edebiyat’a mı dâhil olduğu konusunda uzun süredir devam eden tartışmanın Zweig özelinde de olsa sahada bir karşılığı olduğundan söz etmemiz oldukça zordur. Birilerinin “Tarih türü değil” demesi veya tarih yazımında yer vermemesi fiili durumu değiştirmeyeceği gibi, biyografileri bir Tarih türü olmaktan da çıkart-

---

¹²² Zweig, *Amerigo*, 89.

mamıştır. Stefan Zweig'ın biyografi türündeki kitaplarında da görüleceği üzere, çalışmaları edebiyattan çok, tarihin muhtevasına aittir. Burada örnek olarak aldığımız pasaj ve cümlelerin biyografi-Tarih ilişkisine dair fikir vermesi için makalenin hacmiyle sınırlı olduğunu, esasen çok daha fazla örnek ve pasaj bulunduğunu belirtmeliyiz. Dolayısıyla biyografinin Tarih'in bir türü olduğunu velev ki edebiyat alanında telif edilmiş olsa dahi bu durumun değişmeyeceğini söyleyebiliriz. Şunu da eklemeliyiz ki, konu edilen tarihî şahsiyetleri herhangi bir tarihçi de kaleme alsaydı yaklaşım, içerikteki dipnot ve tartışmalar ile anlatımdaki üslubu hariç bırakacak olursak büyük bir ihtimalle benzer metinlerle karşılaşırız.

Kaynakça

- Caine, Barbara. *Biyografi ve Tarih*. çev. Müge Sözen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019.
- Carr, Edward Hallett. *Tarih Nedir*. çev. Misket Gizem Gürtürk. İstanbul: İletişim Yay., 5. Basım, 1994.
- Collingwood, R. G.. *Tarih Tasarımı*. çev. Kurtuluş Dinçer. Ankara: Gündoğan Yay., 2. Basım, 1996.
- Collingwood, R. G.. *Tarihin İlkeleri*. çev. A. Hamdi Aydoğan. İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2005.
- Evans, Richard J.. *Tarihin Savunusu*. çev. Uygur Kocabaşoğlu. Ankara: İmge Kitabevi, 1999.
- Halkın, Léone E.. *Tarih Tenkidinin Unsurları*. Çev. B. Yediyıldız. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1989.
- Iggers, Georg G.. *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı*. çev. G. Çağalı Güven. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2. Basım, 2003.
- Sehâvî, Muhammed b. Abdirrahman (902/1496). *el-İ'lân bi't-tevbîh li-men zemme't-târih*. thk., tlk. Frans Rosenthal. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, tz.
- Sert, Gülperi. "Stefan Zweig'ın Hayatı ve Eserleri". *Kendi Hayatının Şirini Yazanlar*. mlf. Stefan Zweig. çev. Gülperi Sert. xiii-xxi.

- İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 16. Basım, 2019.
- Sert, Gülperi. “Sunuş”. *Kendi Hayatının Şirini Yazanlar*. mlf. Stefan Zweig. çev. Gülperi Sert. vii-xii. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 16. Basım, 2019.
- Thompson, Paul. *Geçmişin Sesi Sözlü Tarih*. çev. Şehnaz Layıkel. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1999.
- Tosh, John. *Tarihin Peşinde*. çev. Özden Arıkan. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1997.
- Zweig, Stefan. *Amerigo*. çev. Ogün Duman. İstanbul: Can Yay., 11 Basım, 2019.
- Zweig, Stefan. *Bir Çöküşün Öyküsü*. çev. Regaip Minareci. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 12. Basım, 2020.
- Zweig, Stefan. *Clarissa*. çev. Gülperi Sert. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 13. Basım, 2020.
- Zweig, Stefan. *Dünün Dünyası: Bir Avrupalı'nın Anıları*. çev. Gülçin Wilhelm. İstanbul: İletişim Yay., 2. Basım, 2020.
- Zweig, Stefan. *Hayatın Mucizeleri*. çev. Esen Tezel. İstanbul: Can Yay., 9. Basım, 2019.
- Zweig, Stefan. *İnsanlığın Yıldızının Yükseldiği Anlar*. çev. İlknur İgan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2019.
- Zweig, Stefan. *Kendi Hayatının Şirini Yazanlar*. çev. Gülperi Sert. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 16. Basım, 2019.
- Zweig, Stefan. *Kendileriyle Savaşanlar –Hölderlin-Kleist-Nietzsche–*. çev. Nafer Ermiş. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 19. Basım, 2020.
- Zweig, Stefan. *Macellan –Bir İnsan Bir Yaşam–*. çev. Zehra Aksu Yılmaz. İstanbul: Can Yay., 8. Basım, 2019.
- Zweig, Stefan. *Marie Antoinette*. çev. Rahşan Divitçigil. Ankara: Doruk Yay., 1999.
- Zweig, Stefan. *Mecburiyet*. çev. Bartu Şimşek. İstanbul: Karbon Kitaplar, 2019.

Zweig, Stefan. *Roterdamlı Erasmus*. çev. Ahmet Cemal. İstanbul: Can Yay., 9. Basım, 2019.

Zweig, Stefan. *Üç Büyük Usta -Balzac-Dickens-Dostoyevski-*. çev. Nafer Ermiş. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 21. Basım, 2019.

Zweig, Stefan. *Vicdan Zorbalığa Karşı Ya Da Castello Calvin'e*. çev. Zehra Kurttekin. İstanbul: Can Yay. 12. Basım, 2019.

Zweig, Stefan. *Yarının Tarihi*. çev. Ahmet Cemal. İstanbul: Can Yay., 9. Basım, 2019.

Biography as a Type of History

–Stefan Zweig Example–

Summary

In this study, we will deal with the issues such as whether biography is a field of history, its relation to history, its place in historiography, which has been the subject of debate among historians for a long time, specific to biographies written by Stefan Zweig. We will focus on issues such as the perception of history, its interpretation and its transfer within the framework of biographies where Zweig deals mostly with historical figures. Thus, it will be possible to gain a serious idea about the extent to which the debate among historians on whether biography writing is a type of history corresponds in practice or in which category the biography should be evaluated.

We should point out that biography writing is an extremely difficult study. Even reflecting the psychology of the person into the text is a problem in itself. Telling the life story of the historical person one is studying, avoiding individual opinions and preferences from interfering with the text and without this narrative becoming a defense or hostility against that person, is not an easy thing to do. Accuracy in content and fluency in narration are also the elements sought in a biography. Likewise, having knowledge of the field of interest of the person whose biography is discussed and using from sciences such as Psychology and Sociology are indispensable issues in biography writing.

Intense discussions continue among Western historians about whether biography is a type of history. The main point of departure for those who argue that biography is a type of writing that belongs to literature, not history, is the presence of praise and satire in biographies. Some others argued that the biographies are not types of history on the grounds that “individuals have no history”. Some others assert the biographies are not types of history on the grounds that “individuals have no history”. In Islamic historiography,

however, such a debate has not taken place. Because, from the very beginning, biographical studies have been considered as a sub-branch of history and even history itself.

When we examine the biographies of Stefan Zweig, one of the most important literary figures of the twentieth century, it is possible to see his views, predictions or theses on many topics such as the telling of history, the interpretation of history and historical criticism. Preferring simplicity in narration and having a highly fluid style, Zweig's abstinence from footnotes or academic discussions caused his works to see more compliments in the general reader's eye. Although Zweig produced literary works, he acted with the meticulousness of a historian in his works and did not sacrifice historical reality to the aesthetics of literature.

Even today, almost all of the biographers in our country are historians. Litterateur is only interested in biographies when they assume the identity of a novel. It is very difficult to estimate how much this debate in the West has affected academic (professional) historiography. Because, by thinking that it is not included in history, no historian did not hesitate to write a biography. Likewise, we should express that we consider the views that history is not science but literature, or that biography is not a type of history, as discussions that have no counterpart in the field. The point that should not be overlooked here is that the issues (such as source, objectivity, and purpose) stated as the weaknesses of biography are also valid for all types of history (states, religions, sects). Just as it cannot be argued that these types of literature are not history, claiming that biographies cannot belong to History means imposing personal acceptance on historiography.

It is very difficult to mention that the long-standing debate about whether biography is included in history or literature as a discipline has a counterpart in the field, even in the context of Zweig. The fact that somebody says "Not a type of history" or does not include it in historiography would not change the actual situa-

tion, nor does it remove the biographies from being a History type.

Keywords: History, biography, Stefan Zweig, historiography, autobiography.